

תנן: ואם היה המפטיר קטן — אביו או רבו עוברין על ידו.

ואי אמרת דטעמא משום נצויי הוא, וכי קטן בר נצויי הוא?!

ותמהינן: ואלא מאי טעמא, משום כבוד? וכי קטן בר כבוד הוא?!

אלא, על כרחך, טעמא דשייך כבוד בקטן, משום דאיכא כבוד אביו וכבוד רבו. הכא נמי — שייכא נצויי בקטן, משום דאיכא נצויי אביו, ונצויי רבו.

שנינו במשנתינו: פוחח פורס על שמע וכו'.

בעא מיניה עולא בר רב מאביי: קטן פוחח, מהו שיקרא בתורה, מי נימא דדווקא גדול אסור, משום "ולא יראה כך ערות דבר"⁹², אבל קטן אינו מוזהר, או דלמא, לא שנא?

אמר ליה: ותיבעי לך קטן ערום, מהו שיקרא בתורה?!

אלא, ערום מאי טעמא פשיטא לך דלא יקרא, משום כבוד צבורי: הכא נמי, פוחח קטן, לא יקרא — משום כבוד צבורי.

שנינו במשנתנו: סומא פורס על שמע וכו', רבי יהודה אומר: כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע.

תניא, אמרו לו לרבי יהודה: הרבה צפו

לדרוש במרכבה שניבא יחזקאל, ואף על פי שלא ראו אותה מימיהם. הכא נמי, מה אכפת לך שלא ראה מאורות מימיו, הא מכל מקום יודע את עניינן על ידי לימוד?

ורבי יהודה אמר לך: התם, במרכבה, באכפתא דליבא [בהבנת הלב] תליא מילתא, והא קא מיכוין — וידע, ולהכי לא אכפת לך שדורש במעשה מרכבה, למרות שלא ראה אותה מימיו.

מה שאין כן הכא, דמשום הנאה ממאורות הוא דמברכינן ברכת יוצר המאורות, והא — לית ליה הנאה, שהרי לא נהנה מימיו מהמאורות!

ורבנן אמרי לך: אף שלא ראה מאורות מימיו, אית ליה הנאה מן המאורות, וברבי יוסי.

דתניא, אמר רבי יוסי: כל ימי חיותי מצטער על מקרא זה להבינו, דכתיב: "והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה". וכי מה אכפת ליה לעור בין אפילה לאורה?

עד שבא מעשה לירי.

פעם אחת חיותי מהלך באישון לילה ואפלה, וראיתי סומא, שהיה מהלך בדרך — ואבוקה בידו.

אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך?

מ"ח].

ותמה הטו"א על רש"י, דבמתניתין פירש דטעמא דפוחח משום כבוד, והכא פירש משום ערוה! ותירצו הרש"ש והשפת אמת, דבמתניתין פירש רש"י לפי מסקנת הגמ' הכא, דאפילו בקטן אסור משום כבוד הציבור.

92. הקשה הטורי אבן, אם זה הטעם דאינו קורא בתורה, א"כ, היאך פורס על שמע ומתרגם? וביאר, דבאמת אין בפוחח משום ערוה, דאפילו לתוס' דהיינו בגדיו קרועים, מ"מ ודאי ערותו מכוסה. וטעמא דאין קורא בתורה — מפני כבוד הציבור. ועיי' בעמק ברכה [עמ'

גמרא:

תנא: האי מומין שאמרו — כשנמצאין בפניו, או בידיו, ורגליו [או ברגליו] של הכהן מיירי. וטעמא, משום דצריך לחלוץ מנעליו כשעולה לדוכן, ואם יש ברגליו מומין — יסתכלו בו, ויבואו לראות את ידיו.

אמר רבי יהושע בן לוי: אם ידיו של הכהן בוחקניות [שיש בהן כתמים לבנים]. לעזי רש"י] — לא ישא את כפיו.

תניא נמי הכי: ידיו בוחקניות — לא ישא את כפיו.

וכן אם היו ידיו עקומות [רש"י פירש: כפופות. ובר"ן איתא: שנתעקמה ידו אחורנית], או עקושות [מעוקמות לצדיהן⁹⁵] — לא ישא את כפיו.

אמר לוי: כל זמן שאבוקה בידו, בני אדם רואין אותי, ומצילין אותי מן הפחתין [בורות]. ומן הקוצין, ומן הברקנין⁹³.

חזינן דאית ליה לסומא הנאה מן המאורות, ולהכי יכול לברך עליהן.

מתניתין:

כהן שיש בידיו מומין — לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו. והמסתכל בכהנים בשעה שנושאין את כפיהן — עיניו כהות⁹⁴, לפי שהשכינה שורה על ידיהן.

רבי יהודה אומר: אף מי שהיו ידיו צבועות סטים — לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו.

אצבעותיהם של הכהנים, שהוא דבר מחודש. ובתוס' הרא"ש כתב, דעתה אין מסתכלין בהן, משום שהקב"ה מציץ מבין קשרי אצבעותיהם. שנא' "משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים".

ובטורי אבן כתב, דע"כ דמתניתין מיירי בזמן שביהמ"ק קיים, וטעמא משום ששכינה שורה על ידיהן, דאל"ה, אמאי תנן במתני' דווקא כהן שיש בידיו מומין, הא בברייתא בגמ' מייתי גם כהן שיש בפניו ורגליו מומין! ? עיי"ש עוד. וע"ע בדבר אברהם ח"א סי' ל"א אות ב'.

וכתב המ"ב [סי' קכ"ח ס"ק פ"ט], דלטעם דהיסח הדעת, הסתכלות מועטת שאינה מביאה היסח הדעת — שרי. ומ"מ נוהגין גם עכשיו זכר למקדש שלא להסתכל בהם כלל.

⁹⁵. ובר"ן כתב: שנתעקשה ידו, שאין יכול לחלק אצבעותיו.

⁹³. תמה המהרש"א, כיון דבאפילה אין בני אדם רואין אותו, אם כן אמאי נקט קרא "עור"? וכי מאי נפקא מינה באפילה, בין עיור לפיקח? ! ותירץ, דמ"מ לפיקח איכא מעליותא גם באפילה, דכיון שיודע מבואי העיר ושביליה, גם באפילה יודע קצת לכוון בהם, להציל עצמו מן הפחתים.

⁹⁴. כך פירש רש"י. ותוס' בחגיגה [ט"ז ע"א, ד"ה בכהנים] הקשו, דהתם מוכח דהיינו דוקא בזמן שביהמ"ק קיים, והא הכא מיירי בגבולין, כדמייתי להלן מההוא דהוה בשבבותיה דר"ה וכו'?

ופירשו, דה"ט דאסור להסתכל בכהנים — משום היסח הדעת. והביאו דהכי איתא בירושלמי [ואיתא התם: "אמר ר' חגא, כלום אמר אלא משום היסח הדעת, אנא מסתכל ולא מסחינא דעתאי"]. וכ"כ המאירי, דהמסתכל בכהנים מסיח דעתו, לפי שנכסף לראות את

אלמלי אתה לוי — פסול אתה מן הדוכן, משום דעבי קלך [קולך עבה], והלוויים נפסלין בקול [כדאמרינן במס' חולין דף כ"ד ע"א].

אתא רבי שמעון, אמר ליה לאבוה את דברי רבי חייא.

אמר ליה: זיל אימא ליה לרבי חייא: אתה שקורא לחית"ן היהי"ן, כשאתה מניע אצל: "וחכיתי לה", ונמצא שאתה אומר "והכיתי", לא נמצאת מחרף ומגדף?¹⁰⁰

אמר רב הונא: זבלגן, שענינו זולפות דמעא תמיד¹⁰¹, לא ישא את כפיו, לפי שהעם מסתכלין בו.

אמר רב אסי: כהן חיפני, מאנשי חיפה, וכן כהן בישני, מאנשי בית שאן — לא ישא את כפיו⁹⁶, מפני שאנשי אותן מקומות — מגמגמין בלשונם הם, וקורין לאלפין — עיינין, ולעיינין — אלפין⁹⁷, ואם כן, יאמרו בברכת כהנים במקום: "יאר ה' פניו" — "יער ה' פניו", ולשון קללה הוא, שהרי יש לשון "פנים" שהוא לשון כעס, כמו: "פני לכו והניחותי לך", והיינו פנים של רוגז⁹⁸.

תניא נמי חכי: אין מורידין לפני התיבה, לא אנשי בית שאן, ולא אנשי בית חיפה, ולא אנשי טבעונין. מפני שקורין לאלפין — עיינין, ולעיינין — אלפין. ופוגמין תפילתן⁹⁹.

אמר ליה רבי חייא לרבי שמעון בר רבי:

ובשורת בית אפרים [או"ח סי' ס"ה ד"ה ובכדין תירץ, דלענין לעבור לפני התיבה, אם כל אנשי המקום קורין כן — מותר. משא"כ לענין ברכת כהנים דאסור משום דמשמע לשון קללה. עיי"ש].

99. וכתב המג"א [סי' נ"ג סקט"ו]: "ואם כולם מדברים כך — מותר להיות ש"ץ".

100. הקשו תוס', א"כ, היאך הוריד רבי את רבי חייא לפני התיבה כשגזר תענית, כדאיתא במס' ב"ב [פ"ה ע"א]?

ותירצו, דכשהיה מתכוין לקרות החי"ת, היה קורא אותה שפיר כדבעי. אבל זה רק ע"י טורח, ולא בקל. ולהכי התם, כיון שאמר אליהו לרבי, שע"י שיוורדו לפני התיבה — ימהר הגאולה, לפיכך הורידו.

101. כך פירש רש"י. והרמב"ם [פט"ו מהל' תפילה ה"ב] כתב, דהיינו שרירו יורד על זקנו בשעה שמדבר. וכ"כ הטור. וביאר המאירי, דהכי פירושא דזבלגן לשיטה זו: "זב" — הוא לשון

96. כתב המהרי"ט [בשורת, ח"ב אה"ע סי' ט"ז], דהיינו דווקא שלא במקומן, אבל חיפני — בחיפה, ובישני — בבית שאן, ודאי שיכולין לישא כפיהן, שהרי שם דיבורם ומילולם ניכר ידוע. עיי"ש.

97. וכתב המשנה ברורה [סי' קכ"ח ס"ק ק"כ], דכיון שאם כל בני עירו קורין כך — מותר לישא כפיו באותה עיר, להכי בזמננו, שרוב בני עמנו אינם יודעים להבחין בין הברת אל"ף להברת עיי"ן, מותר לישא כפיו.

98. כך פירש רש"י. והקשה הטורי אבן, תיפול משום דפוגמין ברכתך, וכדפירש רש"י גבי הא דאין מורידין אותן לפני התיבה?

ותירץ דאי לאו טעמא דמהפכין הברכה לקללה, לא היתה קפידא משום פגם ברכה, דדווקא לענין לרדת לפני התיבה קפיד תנא, משום שמוציא אחרים יד"ח, וכיון דאפשר באחר — למה לי להוריד לפני התיבה אחד מהן? אבל להוציא א"ע יד"ח — שפיר דמי, וא"צ להדר אחר אדם אחר שיוציאנו, וה"נ גבי ברכת כהנים.

ותמהינן: ולא? והא ההוא זבלגן, דהוה כשיבכותיה [בשכנותו] דרב הונא, והוה פרים ידיה?!

ומתרצינן: ההוא דש בעירו הוה, שהיו בני עירו מורגלין בו, ולא היו מסתכלין בו עוד.

תניא נמי הכי: זבלגן לא ישא את כפיו. ואם היה דש בעירו — מותר¹⁰².

אמר רבי יוחנן: סומא באחת מעיניו — לא ישא את כפיו.

ומקשינן: והא ההוא סומא באחת מעיניו, דהוה כשיבכותיה דרבי יוחנן, דהוה פרים ידיה?!

ומתרצינן: ההוא — דש בעירו הוה.

תניא נמי הכי: סומא באחת מעיניו — לא ישא את כפיו. ואם היה דש בעירו — מותר¹⁰³.

רבי יהודה אומר: מי שהיו ידיו צבועות — לא ישא את כפיו.

תנא: אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך — מותר.

מתניתין:

האומר: איני עובר לפני התיבה בכגדים צבועין, אף בלבנים לא יעבור¹⁰⁴ [וטעמא מפרש בגמ'].

וכן, האומר: בסנדל איני עובר לפני התיבה, אף יחף לא יעבור.

העושה תפלתו [תפילין שבראשו] עגולה — סכנה היא, שמא תכנס בראשו¹⁰⁵, ואין בה מצוה, דהא מרובעות בעינן.

נתנה לתפלתו על מצחו, או שהניחה על פס ידו — הרי זו דרך המינות. שהמינין מבזין דברי חכמים, והולכין אחר הכתוב כמשמעו. דאמרי: "בין עיניך" — ממש, ו"על ידך" — ממש.

וחכמים דרשו בגזירה שוה, ד"בין עיניך" — היינו קדקד, מקום שמוחו של תינוק רופס. ו"על ידך" — היינו גובה היד,

זיבה. "לגן" — הוא הלשון בלשון יוני. והיינו שלשונו זבה. ועיי"ש במאירי, שליקט הלכות נשיאות כפים מכל הש"ס.

102. כתבו תוס', דה"ה במומין שבידיו, אם היה דש בעירו — מותר. והביאו שכן איתא בירושלמי. אבל ברמב"ם [פט"ו מהל' תפילה ה"ב] לא משמע הכי. וכ"כ בלחם משנה שם, דגבי מומין שבידיו — לא מהני דש בעירו.

103. כתב הטורי אבן דלאו דווקא באחת מעיניו, דה"ה בסומא בשתי עיניו, אם היה דש בעירו — מותר. והאי דנקט באחת מעיניו, משום רבואת

דרישא, דאפילו בהכי לא ישא כפיו. וכ"כ הב"י [סי' קכ"ח].

104. כתב הרמב"ם [פ"י מהל' תפילה הל' ה'] דהיינו דווקא באותה תפילה, אבל בתפילה אחרת — יכול להתפלל. ופירש הריב"ש בתשובה [סי' רכ"ד], דה"ט, דכיון דרק חיישינן שמא מינות נזרקה בו, די לנו אם נחוש לאותה תפילה, אבל לא נחזיקנו לאפיקורוס לעולם.

אבל הראב"ד שם חולק, וס"ל דלא ירד לפני התיבה גם בתפלה אחרת.

105. כך פירש רש"י. והוסיף התוי"ט בשם רש"י

וציפן זהב — נמי פסולות, משום דכתיב: "למען תהיה תורת ה' בפיןך", ודרשינן: מן המותר בפין, שיהא הכל מבהמה טהורה¹⁰⁸.

גמרא:

מאי טעמא דהאומר איני עובר בבגדים צבועין — אף בלבנים לא יעבור?

משום דחיישינן שמא מינות נזרקה בו, שהמינין עובדי עבודה זרה מקפידין לא

קיבורת שבראש הזרוע, שיהו התפילין מונחות כנגד הלב.

ציפן, את פרשיות התפילין, בזהב, דהיינו, שעשה את הבתים מזהב¹⁰⁶. ונתנה [או נתנה] על בית אונקלי [בית יד של לבוש] שלו — הרי זה דרך החיצונים, דהיינו, בני אדם ההולכין אחר דעתם ולא כדעת חכמים.

והטעם שאין להניחן על בית אונקלי, שהרי דרשו חכמים: "והיה לך לאות" — ולא לאחרים לאות, ולהכי בעינן להניחן דווקא תחת בית ידו¹⁰⁷.

גבי בגד, ואין בזה משום חציצה. עיי"ש. [אמנם עיי' במאירי, שכתב, דאפילו במקום המוצנע, שאין חשש של "והיה לך לאות" — ולא לאחרים", אפ"ה אין להניחם על מלבוש].

ובב"י [או"ח סי' כ"ז] הביא דיש אוסרין, ומביאין ראייה מהא דאיתא בירושלמי [ברכות פ"ב ה"ג], דר' יוחנן לא הוה מנח תפילין בסתוא מפני הקרירות. ואי שרי לאנוחי על גבי כובע, למה היה נמנע? עיי"ש.

ובשו"ת הריטב"א [סי' כ"ד] כתב: "אבל דעת כל רבתי ז"ל אשר היו מעולם, שאין נותנין אותן על הבגד. וקבלתן של גאונים — תורה היא". [וע"ע בשו"ת הריב"ש סי' קל"ז, ובשו"ע סי' כ"ז סעיף ה'].

108. כך פירשו רש"י והר"ן. והקשה תוס' רעק"א, אטו זהב הוא מן האסור לפין?

והביא, דרש"י במנחות [מ"ו ע"ב] כתב, דטעמא משום דבעינן עור דווקא. ובסנהדרין [מ"ח ע"ב] כתב רש"י דהלל"מ היא.

אבל השפת אמת מתרץ, דכיון שדרשו "מן המותר בפין", ממילא משתמע דבעינן מידי דאכילה, דהיינו עור ולא מתכות. ועיי' בנודע ביהודה מהדרון [או"ח סי' א'].

במנחות, דהחשש הוא, שכשיכנוס בפתח, ויכה ראשו באסקופא — יכנסו התפילין בראשו. ובשם הערוך הביא, דפעמים שנופל על פניו ברחום וחנון, וירצצו את מוחו.

ותוס' פירשו בשם ר"ת, דכיון דאין בה מצוה, דמרובעות בעינן, להכי, בשעת סכנה יכול להסתכן בהן, ולא תגן עליו המצוה, ולא יעשה לו נס כמו לאלישע בעל כנפים [שבת מ"ט ע"א, עיי"ש כל המעשה]. ועיי' בתוס' במנחות [ל"ב ע"ב, ד"ה סכנה] וברש"י שם.

ותמה הטורי אבן, מאי איריא עגולות, הא כל שעשה את התפילין שלא כמצוותן — אינן מגינות עליו! ותו, מאי איריא תפילין, הא בכל המצוות הכי הוא! ועוד הא מלתא דפשיטא היא!?

106. כך משמע מרש"י והר"ן. והתפארת ישראל פירש, דהיינו שחיפה את הבתים בזהב. וכתב דטעם הפסול, משום שאין הבית רואה את האור.

107. ומדנקט להאי דינא דווקא אתפילין של יד, ומשום האי טעמא ד"והיה לך לאות", הוכיח הרשב"א בתשובה [ח"ה סי' י"ב, ובעוד מקומות], דתפילין של ראש — מותר להניח על

להתפלל בצבועין¹⁰⁹.

שנינו במשנתנו: העושה תפלתו עגולה, סכנה, ואין בה מצוה.

לימא תנינא במתניתין דידן — להא דתנו רבנן: תפלין מרובעות — הלכה למשה מסיני. ואמר רבא: בתפרן ובאלכסונו. והיינו, שכשתופרן, צריך ליזהר שלא יקלקל ריבוען במשיכת חוט התפירה¹¹⁰. וצריך שיהא נמי אלכסונו כהלכתו, דהיינו, שאם האורך והרוחב הם אצבע בדיוק, אזי יהיה האלכסון אצבע ושני חומשין. דהכי נמי תנן במתניתין, שלא יעשה התפלין עגולות!

אמר רב פפא: לא תשמע להאי מלתא ממתניתין, דמתניתין דעבירא כי אמגוזא [כאגוז]¹¹¹, דבהכי איכא סכנתא, שמא תכנס בראשו. אבל אי עגולה היא כביצה וכעדשה¹¹² — שמא שפיר דמי.

מתניתין:

האומר: "יברכוך טובים"¹¹³, הרי זו דרך כה-א המינות. מפני שאומר שדווקא טובים יברכו לה, ואינו כולל רשעים בשבחיו של מקום¹¹⁴. וחכמים למדו מהחלבנה, שמנאה

סכנתא עכ"פ כשהביצה זקופה, שכשיכנס בפתח, אפשר שיכה ראשו באסקופה בבלי דעת — וירצץ את מוחו.

113. המלאכת שלמה הביא, דפירש ר"ת, דהיינו כגון שבברכת מודים, שבמקום: "וכל החיים יודוך סלה" — אומר: "וכל הטובים יהללוך" [וכך הביא הריטב"א בשם תוס', דדווקא בתפילה איכא איסורא, אבל שלא בתפילתו — אין בכך כלום, כדכתיב בתהלים: "וחסידך יברכוך". וכתוב נמי: "אך צדיקים יודו לשמך"]. ובתוס' הרא"ש כתב, שר"ת היה רגיל לשלוח לבני אדם בכתבים של רשות: "ועל כן יברכוך טובים".

אמנם הביא הריטב"א, די ש מפרשים, שהאיסור הוא כשאומר לחבירו: "יברכוך טובים", והיינו משום שכשאומר בלשון רבים — משמע כשתי רשויות.

114. המאירי מביא, דהקשו על פירוש רש"י, הא כתיב בתהלים: "וחסידך יברכוך"? ותירצו, דהא כתיב ברישא דההוא קרא: "יודוך ה' כל מעשיך".

109. ובשו"ת הריב"ש [סי' רכ"ד] כתב: "אפשר שאף אם לא היה דרך המינים להקפיד, מ"מ, כיון שזה מקפיד במה שאין שאר ישראל מקפידין, חיישינן שמא איזה רוח מינות נזרקה בו, ובעבורו מקפיד במה שאין ראוי להקפיד".

110. עוד הביאו התוס', דר"ת פירש, דהיינו שהתפירה עצמה צריכה להיות בריבוע.

111. הרמב"ם הביא להך דינא בהלכות הנחת תפלין [הל' תו"מ פרק ד' הלכה ג']. ויש להבין, דהא לכאורה הפסול הוא בעשיית התפלין, וא"כ, בדיני עשייתן [בפ"ג הל"א] הוה ליה למכתב!

והביא בחי' הגר"ח בשם הגרי"ז, דהפסול הוא משום שהעיגול אינו עומד כולו על ראשו, וא"כ, החסרון הוא בהנחתן. ולהכי נמי תני לה במתניתין דומיא דהנחה על פס ידו וכו'.

112. כך היא הגירסא לפנינו ברש"י. אבל הרש"ש גרס ברש"י: "מתניתין] עגולות כאגוז וכביצה [דהיינו — עגול כדורין]. אבל עגולה כעדשה [דהיינו עגול שטוח] — שפיר דמי". וכן כתב בתפארת ישראל, דאף אם הן כביצה איכא